

2019

Jaarverslag 2019

Kapiteinshuis Pekela

Stichting Westers

Jaarverslag 2019
Kapiteinshuis Pekela
Stichting Westers

Kapiteinshuis Pekela

Website: www.kapiteinshuis.nl
email: secretariaat@kapiteinshuis.nl

Aanmelding als donateur:
de heer J. Schreuder: 0597 - 646181,
email: janicaschreuder@hetnet.nl.

Aanmelding via de website of schriftelijk is eveneens mogelijk (Schoener 38, 9663JB Nieuwe Pekela).
De donatie kunt u, met een minimum van € 20,- per jaar, zelf bepalen.

Bankrekening: NL41 RABO 0116070196
(NB: gewijzigd!) t.n.v. Stichting Westers

Entree:
€ 4,00 p.p. , groepen van 8 of meer p.p. € 3,00.
Kinderen: t/m 6 jaar gratis, 7-12 jaar € 2,00 p.p.

Afbeelding op de omslag:

Het verzetsmonument voor het voormalige gemeentehuis in Nieuwe Pekela. Leest u ook de toespraak bij de onthulling in 1949. Dit monument is in 2018 ontvreemd en in 2019 vervangen door een nieuw. Een foto van het nieuwe monument ziet u op de achterzijde.

foto: Bert Deelman resp. Martje Ritzema

Openingstijden:

April t/m oktober: op dinsdag en donderdag, de 1e en 3e zondag van de maand, steeds van 13.30 - 16.30 uur.
Voor bijzondere openingsdagen en -tijden, Nationaal Museumweekend, Koningsdag, Schutsemarkt, Open Monumentendag, Herfstvakantie e.d. raadpleeg onze website: www.kapiteinshuis.nl.

Groepsbezoek op afspraak het hele jaar mogelijk!!
Telefoonnummer: 06 - 54290159.

NB: Het financiële overzicht staat dit jaar niet in dit verslag maar kunt u op de website inzien; zodra deze klaar is komt deze daar op te staan.

Colofon

Uitgave: Stichting Westers/Kapiteinshuis Pekela,
Ds. S. Tjadenstraat C 95, 9663 RD Nieuwe Pekela.
Vormgeving en druk: Reinier van der Kooi, Veendam.
Ontwerp logo: Th. Zwinderman, Veendam.

Bestuur

De heer G. Koerts, voorzitter tot 01.04.19
De heer dr F. Oppewal, voorzitter per 01.04.19
Mevrouw L. Groen, secretaris
De heer J. Schreuder, penningmeester en donateursadministratie
Mevrouw J.G. Hoiting-Schreuder
De heer H.H. Meijerink, tot 01.04.2019 coördinatie groepsbezoeken
Mevrouw F. Olsder-Bueving tot 31.12.2019
De heer K. Weerts tot 15.10.2019
Mevrouw F. Veninga, per 10.12.2019

De bestuursvergaderingen worden bijgewoond door mevrouw E. van Ditmars, conservator van het Veenkoloniaal Museum te Veendam en het Kapiteinshuis

Vrijwilligersteam per 31-12-2019:

Gastheren/gastvrouwen:

Mevrouw H. Bakker-Thalens, tot 31.12.2019
Mevrouw H. Borgeld-de Vries
Mevrouw N. Buzeman
Mevrouw R. Buzeman, tot 1.11.2019
De heer G. Brans
Mevrouw F. Dijkhuizen
Mevrouw G. Draijer
Mevrouw M. Haayer-Fens, tot 1.11.19
Mevrouw J. Heeres-de Jong
De heer A. Koning
De heer G. Koerts, depotbeheer
De heer J. van der Laan
Mevrouw A. Lesterhuis-Tunteler
De heer H.H. Meijerink, groepscoördinatie
De heer H. Pel
De heer G.H. Reins
De heer J. Rensema
Mevrouw T. Ridder-Tilma
Mevrouw C.S. Scheltens-Grave
De heer A. Schrik
De heer J. Schrik
Mevrouw R. Trip
De heer W. Verhagen
De heer A.J. Wieske

Woningonderhoud:

De heer G. Beikes
De heer F. Spelbrink

Woningtoezicht:

Mevrouw C. Rensema

Tuinonderhoud:

De heer K. van der Laan

ICT-beheer:

De heer D.J. van der Laan

Bibliothecaris:

De heer E.W. Venhuizen

Stichting Westers
beschikking 1-1-2008

Adres en fiscale gegevens:
Ds. S. Tjadenstraat C95/96
9553 RD Nieuwe Pekela

KvK: 41014965
RSIN: 805234937

Doelstelling:

Het beheren van de kapiteinswoning, het verzamelen van voorwerpen en geschriften betrekking hebbend op de geschiedenis en cultuur van Oost-Groningen, met name de Pekela's, en het voor publiek openstellen van de kapiteinswoning met de verzamelde collectie.

Beleidsplan:

Binnen de doelstelling wordt het accent gelegd op de woon- en werkomstandigheden en de scheep-vaart in de 18e/19e eeuw. We tonen een vaste expositie en een jaarlijkse wisselexpositie.

Financiële verantwoording:

Baten / lasten 2019
Opbrengsten € 20.375
Lasten € 25.605
Resultaat -€ 4.756

Balans 31-12-2019:
Vaste activa € 7.976
Vlottende activa € 36.217
Totaal activa € 61.510

Eigen vermogen € 57.564

Toelichting:

De Stichting Westers beheert de collectie van het museum. Het pand is ondergebracht in de steunstichting Kapiteinshuis Pekela. Deze huurt het pand van Stichting Westers. Beide stichtingen hebben hetzelfde, onbezoldigde bestuur. Professionele ondersteuning wordt tegen een vergoeding geleverd door het Veenkoloniaal Museum te Veendam.

Jaarrekening met samenstellingsverklaring afgegeven door Pors Accountants, Veendam, 02-09-2020.

Adres en fiscale gegevens:
Ds. S. Tjadenstraat C95/96
9553 RD Nieuwe Pekela

KvK: 02068653
RSIN: 816046475

Doelstelling:

Het in stand houden van monumenten, beschermd op grond van de monumentenwet 1988, met name het in stand houden van de Kapiteinswoning uit 1799 aan de ds. Sicco Tjadenstraat C95/C96 te Nieuwe Pekela.

Beleidsplan:

Stelselmatig onderhoud aan het pand, schuur en binnenplaats. In 2020 is een schilderbeurt gepland.

Financiële verantwoording:

Baten/lasten 2019:
Opbrengsten € 6000
Lasten € 2009
Resultaat € 3991

Balans 31-12-2019:
Vaste activa € 17.032
Vlottende activa € 12.938
Totaal activa € 29.970

Eigen vermogen - € 20.830

Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI)

Beide stichtingen zijn culturele ANBI's. Deze status geeft recht op vrijstelling van schenk- of erfbelasting over ontvangen giften, legaten of erfstellingen.

Giften en donaties van particulieren aan de stichtingen zijn binnen bepaalde grenzen aftrekbaar voor de inkomstenbelasting. Een overeenkomst voor vijf jaar geeft recht op 120% aftrek.

Giften door bedrijven zijn aftrekbaar voor de vennootschapsbelasting tot 50% van de winst, met een maximum van € 100.000

Voor vragen over de mogelijkheden om het museum Kapiteinshuis Pekela te steunen met een gift, legaat of erfstelling kunt u contact opnemen met het bestuur.

Verslag van het bestuur

Klaas Weerts overleden

Op 15 oktober is bestuurslid Weerts overleden na een slopende ziekte. Vanaf het begin was hij betrokken bij het museum en daarmee een van de founding fathers, samen met de heer Westers. Het bestuur en veel vrijwilligers waren aanwezig bij het afscheid in Appingedam op 21 oktober.

Bestuur

In het afgelopen jaar zijn er diverse wisselingen geweest. De heer Koerts trad terug als voorzitter maar blijft wel als vrijwilliger werkzaam en heeft dit jaar het depot heringericht en geordend. De heer Oppewal is hem opgevolgd als voorzitter. Tegelijk trad ook de heer Meijerink terug als lid, maar ook hij blijft als vrijwilliger werkzaam. Mevrouw Olsder gaf te kennen om, na 21 jaar als bestuurslid gefunctioneerd te hebben, af te willen treden per eind 2019. Gelukkig hebben we mevr. F. Veninga bereid gevonden per 10 december als bestuurslid te gaan functioneren. Het bestuur zal voortaan uit vijf leden bestaan.

Medewerkers

Met het verscheiden van de heer Weerts moest er een nieuwe functionaris voor het woningtoezicht komen. Hij zelf heeft hiervoor mevrouw Carla Rensema gevraagd, die hij ook ingewerkt heeft. Zij vervult deze taak samen met haar man Jur Rensema. Het vrijwilligersteam is uitgebreid met de heer D.J. van der Laan als ict-medewerker en per december met de heer E.W. Venhuizen als bibliothecaris, waarin zijn opleiding ook lag. Tijdens de Kapiteinslezing namen we afscheid van de gastvrouwen R. Buzeman en M. Haayer-Fens, na jarenlange trouwe dienst traden ze terug. Bestuur en vrijwilligers maakten in oktober een uitstapje naar museum Brands in Nieuw Dordrecht wat een aanrader bleek te zijn voor iedereen!

Donateurs

Het aantal donateurs is het afgelopen jaar op hetzelfde niveau gebleven. We zetten het komende jaar, met het 30-jarig bestaan in het vooruitzicht, actief in om meer donateurs te werven. Zij vormen in sterke mate onze financiële basis. We informeren hen enkele keren per jaar en ieder ontvangt het jaarverslag gratis. Bent u, lezer/es, nog geen donateur? Wilt u dit serieus overwegen, de gegevens staan hierna.

Activiteiten

De wisselexpositie van het afgelopen jaar was gewijd aan de heer drs. A. Westers, stichter en jarenlang voorzitter van het museum, die in 2018 overleed. Onder de titel: 'Het erfgoed van Bram Westers', werd in vier vitrines aandacht besteed aan (een deel van) zijn verzamelde werk. Eén vitrine is als vaste ruimte ingericht met enkele voor hem belangrijke stukken.

Ons bestuurslid Jan Schreuder en vrijwilligers Carla Rensema en Ria Trip, allen leerkrachten basisonderwijs, hebben een speurtocht voor kinderen, met folder, samengesteld over en in het museum. Kinderen van de basisscholen (op twee na) in de gemeente Pekela hebben met dit initiatief ons museum bezocht. De komende jaren worden zij opnieuw uitgenodigd.

Publiciteit

Dit verslagjaar hebben we deelgenomen aan twee tv-producties. Scheidend voorzitter Koerts was de rondleider voor het programma **Op Pad** van RTV1 - de Omroep voor de Veenkoloniën. Nog steeds te bekijken deze 18 minuten pure reclame!

Koerts en Oppewal waren de inleiders voor de opnames van **Museumtv**. Korte en langere filmpjes leren u snel wat het Kapiteinshuis te bieden heeft. Ook nog steeds te vinden via: museumtv.nl > provincies>Groningen aanklikken. Afgelopen jaar is tevens onze folder herzien en ruim verspreid binnen de provincie.

Tasmanroutes

Binnen het Grommo verband (GRONingerMaritieme MuseumOnline) is het afgelopen jaar, met financiële steun van de provincie, intensief gewerkt aan de totstandkoming van een vaarkaart die u langs deze musea voert, met uitvoerige informatie via QR-codes. Op 14 december is deze kaart gepresenteerd en oogstte veel complimenten. Zowel voor (motor)bootvaarders als andere geïnteresseerden de moeite waard, ook met info over ons museum. De kaart is in ons museum (met korting!) te koop. U kunt alvast een kijkje nemen via: **Tasmanroutes.nl**, ook het Kapiteinshuis vormt uiteraard een aanlegplaats!

Kapiteinslezing

De Kapiteinslezing op 3 november jl. was heel goed bezocht; ± 70 mensen vulden een zaal in De Kiepe waar zij ook een deel van de collectie van Hendrik Siepel konden bewonderen. Het onderwerp 'Ondernemen in Pekela' onder de titel *Waar nijverheid naast landbouw bloeit*, werd levendig gepresenteerd door oud-Pekelder en huidig geschiedenisdocent Stefan Hamster.

Kapiteinshuis als trouwlocatie

Wilt u een intieme en besloten trouwplechtigheid? Dan is per januari 2020 het Kapiteinshuis het overwegen waard. Ons museum is door de gemeente Pekela aangegeven als vaste trouwlocatie. Aanmeldingen verlopen via de gemeente. Overigens kunt u ons museum ook gebruiken voor alleen een fotoreportage.

Clubkas Campagne

Voor de Rabo Clubkas Campagne hebben we u gevraagd of u op ons museum een stem wilde uitbrengen. Gelukkig hebben honderden van u dat gedaan zodat de penningmeester € 760,- in ontvangst mocht nemen. Onze hartelijke dank voor uw stem en bijdrage.

Schenkeningen, legaten, aankopen 2019

1. Vier losse, bij elkaar behorende tegels van 13 x 13 cm met een gotisch decor van dieren en draken. Afkomstig van een tableau van 42 aardewerk tegels uit de in 1989 gesloopte St. Bonifatiuskerk te Nieuwe Pekela. *Schenking mevrouw E. van Ditmars, Groningen.*
2. Snijbonenmolen, hout met 2 vulgaten. Waarschijnlijk geproduceerd door A.L. Bos te Nieuwe Pekela. *Schenking mevrouw A. Lesterhuis-Tunteler, Nieuwe Pekela.*
3. Doosje strooipoeder van apotheker Muizert te Oude Pekela. Gedateerd 25 januari 1937.
4. Fietsplaatje rijwielbelasting 1938/1939. *Schenkeningen 3 en 4 de heer J. Drok, Oude Pekela.*
5. DVD over de kartonfabriek Free en Co, Oude Pekela. Opgenomen 7-7-1993, looptijd 38 minuten.
6. DVD over Oude Pekela, scholen, verenigingen en gemeente in de periode 1966-1970. Looptijd 53 min. *Schenkeningen 5 en 6 de heer H.B. Vrieze, Oude Pekela.*
7. Jubileumboek 100 jaar (1918-2018) Excelsior, Christelijke muziekvereniging te Nieuwe Pekela. *Schenking de heer F. Oppewal.*
8. Luchtfoto van de Familietrouw en het Kapiteinshuis door de Letse fotograaf Andris Kovlovskis in 2018. *Schenking de heer H.A. Hachmer, Nieuwe Pekela.*
9. Ronde porseleinen sierschotel zonder keramiekmerk. Diameter 13 cm, de voorkant voorzien van diverse meerkleurige Chinese afbeeldingen. *Schenking mevrouw G. Draijer, Nieuwe Pekela.*
10. 'Cornelis Douwes', Maritiem Magazine van de Vereniging van Oud-leerlingen van de Willem Barentsz School Terschelling, editie maart 2019. Hierin het artikel: 'Stuurman Luppo Stel in 1879 op avontuur' geschreven door Jan Sjoert Moolhuizen. *Schenking de heer G. Koerts.*
11. Juwelendoosje, kunststof 9 x 6 x 1,5 cm met tekst op deksel: 'Chr. Bick Horlogerie – Optiek Nwe Pekela Telefoon 5576.
12. Ringendoosje, kunststof 4,5 x 4 x 3,5 cm, deksel met veerklem en afgeronde hoeken. Tekst (als bij 11) aan binnenkant deksel. *Schenking 11 en 12 mevrouw K.D. Buzeman, Oude Pekela.*
13. Serie foto's (11 x)
 - groep MULO Nieuwe Pekela 1928
 - schoolreis MULO Nieuwe Pekela 1927
 - Jan Kunst/Maria Schreuder en kinderen
 - Johannes Veldkamp, geb. 16-8-1833 te Oude Pekela
 - Jans Schreuder/Meiltje Veldkamp en dochters
 - Jans Schreuder/Meiltje Veldkamp: 14 mei 1932
 - Hilke Dijkhuis en Trui Meijering in zwembad Poortmanswijk (2 x)
 - personeelsuitje Westers naar kasteel Doorwerth
 - gymnastiekvereniging Hercules met Jan Schreuder en Trui Meijering; 1928.
14. Koopakte d.d. 13 juni 1871 van Wed. J. Greven betreffende de plaats Tolhuis, Kerklaan Zuidwending.
15. Koopakte d.d. 3 oktober 1900 van de erven P. de Jonge aan A.J. De Groot betreffende de behuizing, wijk en landerijen te Nieuwe Pekela, Noordkante.
16. Wilsbeschikking, gedateerd 29-9-1955, tot crematie van Jantina Meijering-Kanning.
17. Kaartje van bloemenhandel Jan Vroom, Nieuwe Pekela.
18. Kwitantie luisterbijdrage P.T.T. Voor E. Mellema, Nieuwe Pekela.
19. Krantje (eigen uitgave) buurtvereniging "Rondom 't Veloat" t.g.v. 50-jarig bestaan van de vereniging.
20. Artikel uit het Agrarisch Dagblad van 12 juni 1999 ' Vier eeuwen durf en dynamiek'.
21. Verslag der notulen van de Landbouwvereniging 1878-1978. Samenvatting van de eerste 25 jaren door de heer K. Tiktak.
22. Programma en Bewijs van Toegang voor het vijftigjarig bestaan van de Coöp. Landbouwvereniging "De Vooruitgang" te Nieuwe Pekela, 19 december 1946. + het verslag uit het Pekelder Blad en een handgeschreven verslag op rijm van een onbekende schijver. *Schenkeningen 13 t/m 22 mevrouw I. Hoiting-Schreuder*
23. 'Pioniers van het Volksgeluk', verhalen achter oude graven op de begraafplaats van Oude Pekela. No. 21 uit de serie Groninger Kerkhoven. Auteur: Inge Dekker; Uitgave van de Stichting Oude Groninger Kerken. *Schenking mevrouw I. Dekker, Oude Pekela.*
24. 'Geschiedenis van de Zeeroverij'. Auteur: Philip Gosse. Uitgever: W.P. Van Stockum en Zoon, Den Haag 1952.
25. 'De Dijken , een nationale uitgave' met door de Koningin geschreven rede 'De Dijken Dicht'. Geschreven onder supervisie van Ir. A.G. Maris. Uitgever: De Bezige Bij, Amsterdam. 3e druk 1957.
26. 'De wereld van de Zee'. Vervaardigd door Chacticleer Press, New York. Druk: De IJssel, Deventer 1967. Met dankbrief en visitekaartje van Tricotagefabriek Westers en Zn.
27. ' De grote zeeslagen uit de geschiedenis'. Auteur: Oliver Warner. Uitgever: Elsevier Amsterdam/ Brussel, 1965.
28. 'Storm op de kust, Reddersvolk tussen de grondzeeën'. Auteur: Piet Bakker. Uitgever: Van Halkema en Warendorf, Amsterdam.
29. 'Walvissen'. Auteur: Prof. Dr. E.J. Slijper. Uitgever: D.B. Centen's Uitgevers-maatschappij, Amsterdam, 1958.
30. Potvstand met tekening van J.G. Kern.
31. Musketkogels (3 x) en uniformknopen (3 x) uit 1573.
32. Drijver van groen glas in sisalnet.
33. Kompas (diameter 10 cm), cardanisch geplaatst in een houten tabakspot met deksel.

34. Monsterrol d.d. 17-3-1906, opgemaakt in Delfzijl van de ijzeren tjalk "Nieuwe Zorg" van kapitein/eigenaar P.R. Tattje, Groningen.
35. Bundel van 4 artikelen over de scheepsbouw in Groningen.
Schenkingen 24 t/m 35 de heer B. Kern, Oslo Noorwegen.
36. Luchtfoto, zwart/wit, 10,5 x 14 cm, plm. 1965, van de Wijnfabriek Nieboer te Nieuwe Pekela.
37. Kleurenfoto, 8,5 x 11,5 cm, van de pijp van de Wijnfabriek Nieboer.
38. Etiketten (92 x, diversen) van Wijnfabriek Nieboer.
39. Vier glazen op voet, diameter 4,5 cm, hoogte 11 cm, met de tekst 'Fiani'. Een product van de Wijnfabriek Nieboer, Nieuwe Pekela.
40. Kerstkaart met tekening van de fabriek, 1961.
Tekst: N.V. v.h. F.A. Nieboer, Nieuwe Pekela. Fabriek van FIANI Dranken.
Schenkingen 36 t/m 40 mevrouw M. Niebuur, Nieuwe Pekela.

41. Foto van de familie Nieboer, 30 x 40 cm met kopie overlijdensadvertenties van Harmina Karsijns, Harm Harms Nieboer sr., Harm Nieboer, Grietje Huizing en Harm Nieboer. Plus bedankkaartje i.v.m. Het overlijden van Arend Nieboer.
42. Foto, 23 x 17 cm van het bankstel "Heidi" van Succes Meubelen te Nieuwe Pekela van de familie Nieboer. Plus 2 negatieven (Succes meubels) in mapje Carel Kral en 2 negatieven (Succes meubels) in mapje J. Wieske.
Schenkingen 41 en 42 mevrouw H. de Jong-Niebuur, Oude Pekela.
43. Zilveren, gebogen sigarenpijp met benen mondstuk. Bovenop een zeilscheepje gemonteerd. Ca. 1900.
Schenking mevrouw C. van der Veen-Scheper, Emmen.
44. Catalogus 'Ik wou dat ik twee hondjes was' van de expositie Aardewerken hondjes - Staffordshire dogs in het Veenkoloniaal Museum, Veendam. 2019.
Schenking Veenkoloniaal Museum, Veendam.
45. 'Waar 't Veen eens groeide en de heide bloeide'. Een en ander over de geschiedenis van de gemeente Nieuwe Pekela door E. Zwiers.
Uitgever: J.D. v.d. Veen, Winschoten.
Schenking de heer F. Oppewal, Nieuwe Pekela.

46. 'Dollardzylvest, gepeild en aangekaart'. Een kartografische kijk op de geschiedenis van land en water in het oosten van Groningen en Drenthe.
Uitgever: Van Dijk en Foorhuis Regio Project 1992.
47. 'Wotter', Waterstaat en Waterschappen in de provincie Groningen 1850-1995. Auteur: Meindert Schroor. Uitgever: Regio Project, Groningen. 1995.
Schenkingen 46 en 47 de heer G. Koerts, Nieuwe Pekela.
48. Loddereindoosje, zilver, op voetje, hartvormig met bal op de top. Van zilversmid Abraham Westers 1829.
49. Roomlepel, zilver met fraai gegraveerde steel met knop. Geert K. Maurits, 2e helft 19e eeuw.
50. Pillendoosje met bloemmotief op deksel. Binnenkant deksel gegraveerd: 'H. Hoogeveen- v.d. Sluis, gedenk aan mij'. Jurjen Berends Kolk, Oude Pekela 1861-1863.
51. 'Goud uit Graan', Nederland en het Oostzeegebied 1600-1850. Diverse auteurs; uitgever Waanders.
Schenkingen 48 t/m 51 mevrouw J. van Ammers-Douwes, Ochten.
52. Schilderij, olieverf 95 x 65 cm door J(?) v.d. Veen 1986, naar de schoolplaat 'De Veenkolonie Oude Pekela' van de tekenaar Gabriëls uit 1931.
Schenking familie Sanders, Oude Pekela.

53. Spaarpot, zilverkleurig met hengel, gleuf aan bovenkant en gaatje voor papiergeld aan de zijkant. Geen sleutel. Op de zijkant zwart plaatje met goudkleurige tekst: Coöperatieve Boerenleenbank Oude Pekela - Winschoten.
Schenker onbekend.
54. Ordre en reglement waarna de ingezetenen in de Pekela aangaande het begraven van haar Veen. Te Groningen, by Gesina Elama, Ordinaris Stadts. Boekdrukkersche 1732.
55. Conditien van de Verhuyringe de Venen in de Pekel. 23 januari 1651.
56. Voorwaarden van toekenning door de gemeente Groningen van het recht van erfpacht op haar in eigendom behorende gronden te Pekela. November 1907.
Schenkingen 54 t/m 56 de heer E. Loman, Uffelte. Uit de nalatenschap van de heer E.J. Loman, onderwijzer te Nieuwe Pekela.

57. Schippersklok, hout, achtkantig. Merk Junghans. Ca. 1920 – 1930. Afkomstig van Rutger de Boer (11.3.1873-29.5.1960), binnenschipper en de laatste jaren van zijn leven brugwachter in Oude Pekela.
58. Foto (23 x 17 cm, op karton geplakt) van echtpaar De Boer-Kuiper bij hun 50-jarig huwelijk in 1949.
59. Kopie familiefoto Kuiper ca. 1918 met namen.
60. Trouwboekje Rutger de Boer- Metje Kuiper, 7 mei 1898 met wie-was-wie uitdraai. Rutger de Boer was schipper, later brugwachter van de Kamphuisdraai te Oude Pekela.
61. Kopie krantenartikel van 3 mei 1958 betreffende het diamanten huwelijksfeest van Rutger de Boer en Metje Kuiper plus kopie van aantal kleine overlijdensadvertenties en bewijzen van de bevestiging tot lidmaat van de Lutherse gemeente d.d. 3-4-1898.
62. Akte, opgemaakt door notaris J.W. Bolt d.d. 6-1-1919 (2583) betreffende de verkoop van de woning H. Hindersstraat 114 te Oude Pekela door de fa. Simons aan R. de Boer met hypotheekakte ten voordele van H. Mellema t.l.v. R. de Boer gedateerd 28-5-1919.
63. Akte, opgemaakt door notaris D.J. Wever, d.d. 7-12-1949 (6201) betreffende de verkoop van de woning H. Hindersstraat 114 te Oude Pekela aan de schoonzoon Fr. van der Laan met nota royement gedateerd jan. 1968. *Schenking 57 t/m 63 de heer J. v.d. Laan, Nieuwe Pekela.*
64. 'Verknocht aan de vrijheid van varen'. Het water als vriend. Het door hem gesigeneerde levensverhaal van Daan de Haan. Auteur: Cees Stolk. *Schenking de heer D. de Haan, Oude Pekela.*
65. Klok in houten kast en witte (beschadigde) wijzerplaat en eveneens beschadigde glasversiering. 20 x 29 (h) cm. Tekst aan binnenkant deurtje: 'Teutonia Clock Manufactory' Trade mark RSH warranted.' Uit de erfenis van kapitein Berend Höster.
66. Foto (kopie) van Berend Höster. 13 x 20 cm.
67. Foto (kopie) van het echtpaar Höster-Smit. 15 x 20 cm
68. Stamboom familie Höster, afgedrukt op stevig papier. 50 x 50 cm. *Schenking 65 t/m 68 mevrouw M. Bultena-van Workum, Zevenaar.*
69. Riga nap, diameter 16,5 cm, rondom bruin geverfd. *Schenking mevrouw M. Ottjes, Nieuwe Pekela.*
70. Leisteen plaatje 26 x 20,5 cm met een kleurrijke (fantasie) afbeelding van een zeilschip, de Nederlandse vlag voerend. *Schenking de heer E. Grave, Nieuwe Pekela.*
71. 'Een sokkenfabriek in Nieuwe Pekela'. Subtitel: Een kleine geschiedenis uit een Veenkoloniaal dorp in Oost-Groningen. De geschiedenis van de N.V. Tricotagefabriek A. Westers en Zoon, geschreven door de heer P. Westers, de laatste directeur van het bedrijf. *Schenking de heer P. Westers, Enschede.*
72. Groepsfoto, 16 x 11 cm. van de hoofden van de verzetsgroepen Oost-Groningen met een kopie van de foto met vermelding van de namen (gedeeltelijk).
73. Affiches (8 stuks) uit WOII en de bevrijding . O.a. een verduisteringsverordening, oproep tot inlevering vuurwapens en een oproep voor vrijwilligers van de ordedienst.
74. Witte armband (2 x) W.G. Comm; en een armband Provincie Groningen (wapen) ORANJE.
75. Knoopsgatinsignes (4 x), ovaal met de tekst: Binnenlandse Strijdkrachten rondom een B met kroontje en op de achterkant de handtekening van (Prins) Bernhard. Uitgegeven 1946-1960.
76. Leren geldbuidel (zonder snoer) afkomstig van Kornelius Mulder (geb. 13-8-1902), zoon van Fokko K. Mulder en Elisabeth Hulzebos. Kruidenier en manufacturier; winkel op B 92 te Nieuwe Pekela.
77. 'Schoullappers', Veenkoloniale, Westerwoldsche en Oldambster veurdrachten (beschadigd) deur Gerrit Witze 1914. Uitgever: M.P. De Lange, Veendam.
78. 'Aoderjaon Geerts Wildervank', verzen van ons veen. Geert Teis Pzn. – Nait in d'handel
79. Documenten: – 2 emails van Willem Molema betreffende huisarts Koerts te Oude Pekela – NSB-er met kopie advertentie 'huisgenote gevraagd' – kopie brief van notabelen te Oude Pekela d.d. 28 nov. 1946: communisten in Oude Pekela hebben nog geen verzetshandelingen gepleegd. – kopie krantenknipsel Dv/hN m.b.t. De bevrijding Pekela's met foto Carel Kral. – artikel Dv/hN d.d. 9-12-2015; rehabilitatie van het communistisch verzet. *Schenkingen 72 t/m 79 de heer A.J. Wieske, Nieuwe Pekela.*
80. Bord met afbeelding Plimsollmerk en verklaring. Board in lijst, 125 x 85 cm, grijs geverfd.
81. Twee-schijfs blok met oog, 20 x 15 cm.
82. Een-schijfs blok met haak, 2 ogen en ijzerbeslag. 17 x 11 cm.
83. Bootwerkershaak met ½ handvat. 22 cm.
84. Kompas met vloeistof en cardan ophanging. Diameter 26 cm.
85. Hijshaak met ketting voor laden/lossen van zakken.
86. Breeuwtouw (halve zak) met breeuwhamer en 4 verschillende breeuwijzers.
87. Sigarenplanken/vormen; 5 stuks in verschillende afmetingen en oorsprong. *Schenkingen 80 t/m 87 Noordelijk Scheepvaartmuseum, Groningen.*

Een prachtig monument zal ons altijd herinneren aan de duistere jaren 1940 -1945

Onder het bovenvermelde opschrift, doet het *Pekelder Blad* van vrijdag 2 september 1949 verslag van de overdracht en onthulling van het monument voor de gevallen dat voor het gemeentehuis in Nieuwe Pekela werd geplaatst. De onthulling vond plaats op 31 augustus 1949, niet toevallig de verjaardag van de pas afgetreden koninkoningin Wilhelmina. Eind oktober 1946 was op de begraafplaats bij de Ned. Herv. kerk al een grafmonument onthuld ter herdenking van de omgekomen illegale werkers Jan Koolhof, Harm van der Laan en Harm Heijes. Bij dit monument vindt nu jaarlijks op 4 mei de herdenking van de gevallen plaats.

Het bronzen hekwerk van het monument voor het gemeentehuis werd in januari 2018 gestolen en is helaas niet weer teruggevonden. Op 18 april 2019 is een hernieuwd monument onthuld, vervaardigd door Mark Witteveen uit Noordbroek, met elementen van het oorspronkelijke monument én foto's van tientallen kinderen uit Pekela.

Ter herinnering aan het originele monument en bij gelegenheid van de 75-jarige herdenking van de bevrijding lijkt het ons goed om de rede die bij de onthulling werd uitgesproken, in dit jaaroverzicht een plaats te geven. Te meer omdat de wisselexpositie van het Kapiteinshuis in 2020 in het teken zal staan van de herdenking van de bevrijding. De beschrijving van het oorspronkelijke monument is als volgt:

Het oorlogsmonument bestaat uit een laag bakstenen muurtje, dat naar het midden toe oploopt. In het midden werd, te midden van twee bakstenen zuilen, een bronzen hekwerk geplaatst. Boven in het hek is binnen een ovaal een staande vrouwenfiguur geplaatst, gekleed in een gedrapeerd gewaad. Zij houdt in haar linkerhand een palmtak en in haar rechterhand een militaire helm, als aandenken aan haar overleden man. Aan haar voeten is een wapenschild geplaatst, met daarop een vijfpuntige ster. Onder het ovaal is een tekst van O. ten Hof te lezen:

'Duur en kostbaar is de vrijheid'

Het monument is ontworpen en gemaakt door Frederik Hoevenagel uit Oosterbeek. In het *Pekelder Blad* viel het volgende te lezen: 'Eindelijk was het dan zover dat het monument voor onze plaatselijke slachtoffers uit de duistere bezettingsjaren door de Commissie aan Burg. Boekhoven als hoofd van de gemeente kon worden overgedragen. Het monument is een der fraaiste uit het land geworden en zelfs waardig gekeurd om gedurende die tentoonstelling van Beeldende Kunst te Arnhem te worden geëxposeerd. Hier bezochten o.m. onze

Koningin en de Prinsesjes het monumentale bronzen hekwerk.'

Het verslag beschrijft hoe de 'chr. zangver. Albatros' het "Ecce quomodo moritur" van Händel zingt (vertaling: Ziet hoe de rechtvaardige sterft en niemand neemt het ter harte).

'Nadat de laatste klanken van dit schone lied in de avondschemering waren weggeklonken, trad de Heer O. ten Hof, voorz. v.d. Monumentencommissie, naar voren om de hr J. Wieske als voorganger van de verzetsbeweging in Nieuwe-Pekela te verzoeken het monument te onthullen. De driekleur viel daarop onder doodse stilte van het monument omlaag. Nadat de verzetsman Sijpkens een krans namens de oud-illegalen had gelegd, trad de hr ten Hof naar voren. De voorz. van de commissie hield een warme rede en herdacht allen die gevallen waren voor de zaak van de vrijheid. [...] De vrijheid is duur betaald. Ook de vrijheid van Nieuwe-Pekela, want naast een dertigtal ingezetenen zijn hier ook enkele Poolse en Canadese soldaten gevallen.'

Alvorens de burgemeester het monument aanvaardde, sprak de heer J. Wieske, leider van de verzetsbeweging en wethouder van de gemeente Nieuwe Pekela. Het origineel van deze toespraak is in het bezit gekomen van het Kapiteinshuis en deze willen we graag met u delen. We geven de toespraak weer zoals deze in het origineel is geschreven, dus in de oude spelling.

"Personen die in de historie iets groots verricht hebben, worden wel door het nageslacht geëerd en herdacht door een standbeeld of monument. In onze Nederlandse steden zien wij vele van deze monumenten, opgericht te ere van grote vorsten, staatslieden, geleerden, dichters of kunstenaars.

Deze gedenktekenen spreken eeuwen na hun dood nog van hun werken, en zoo leven zij voor het nageslacht in de geschiedenis voort. In de na oorlogsjaren zijn in bijna elke stad of dorp van ons land, monumenten onthuld, ter ere van hen die in de bezettingstijd gevallen zijn.

Ook onze plaats heeft zijn gevallen, die de bevrijding niet meer met ons beleefd hebben, die direct of indirect door terreur of oorlogsgeweld bezweken zijn.

Ook onze plaats heeft zijn tol betaald in dezen oorlog. In dit gedenkteken wat zoo juist onthuld is, gedenken wij alle gevallen plaatsgenoten, zowel hem die viel op 10 Mei 1940 als militair, als hen die maanden na de bevrijding nog stierven als gevolg van doorgestane ontbering. Wij gedenken hier ook onze illegale werkers, die ondergronds de strijd aanboden tegen den vijand, en voor het vuurpeloton vielen of doodgemarteld werden, als ook hen die gedwongen in Duitsland moesten werken en daar of elders door bombardementen of andere oorzaaken om het leven kwamen. En dan willen wij niet verge-

ten onze joodse plaatsgenoten, die verreweg voor het merendeel als slachtoffers van de waanzinnige haat tegen hun ras, als schapen ter slachting, naar de gaskamers werden geleid.

Vrienden; Niet in de eerste plaats staat dit gedenkteken hier voor de nagelaten betrekkingen van de gevallen. Die families welke hun echtgenoot, vader, broeder, zoon of verloofde moesten missen, worden dagelijks nog wel aan de ledige plaats herinnerd.

Dit gedenkteken dat onze gevallen eert, spreekt in de eerste plaats tot het tegenwoordige en toekomstige geslacht. Wij zijn spoedig geneigd om te vergeten, wat gebeurd is. Vooral als het iets onaangenaams is. Het drukke leven van tegenwoordig, vraagt al onze energie, zodat wij aan dat wat voorbij is niet meer willen denken. Dat is immers voorbij. Ja zeker, Dat is voorbij! Maar wie waarborgt u dat deze geschiedenis zich niet zal herhalen? Denkt u dat de mensheid nu zooveel verstandiger is dat dergelijke gruwelen niet weer zullen voorkomen? Stelt u misschien zoveel vertrouwen in de Verenigde Naties. of in de Raad van Europa, dat die wel zullen waken voor een herhaling, en de vrede kunnen bestendigen? Mijne vrienden; Ik geloof dat wij daarin bitter teleurgesteld zullen worden. Gelukkig echter dat wij weten dat niet de mensch, maar God regeert. Hij, die gezegd heeft: 'Door Mij regeren de koningen.' lacht om het gevoel der volkeren.

Toen Hitler in 1941 ver in Rusland was doorgedrongen, dat zijn macht onbreekbaar scheen, riep hij het in verwanten hoogmoed uit, Het Duitse rijk is voor de komende 1000jaren bevestigd. In zijn grenzeloze haat tegen de joden, ruste hij niet eerder, voor de laatste jood vernietigd zou zijn. En zie nu waar Hitlers macht gebleven is. Vier jaren na die uitspraak was het 1000jarig rijk van Hitler onder de voet gelopen. De massa moord op de joden heeft niet kunnen verhinderen, dat er heden een onafhankelijke joodse staat verzezen is, welke als vrije natie een plaats tussen de rijen der volkeren inneemt.

En Hitler de machtige? Toen zijn ondergang nabij was, benam deze massamoordenaar zich het leven, om als een lafaard aan het Wereldgericht te ontkomen. Neen niet de mensch hoe machtig ook bestuurd het wereldgebeuren, maar het wereld bestuur is in handen van Hem die alle macht heeft. Als wij in de toekomst blikken, kunnen wij soms huiveren voor een herhaling van jaren 40 45. Gaan niet de schaduwen van de 3ewereld oorlog reeds over ons werelddeel?

Zien wij niet achter het ijzeren gordijn zich een macht concentreren welke zich eenmaal over de volkeren zal uitstorten?

Wij weten het niet, maar dit is zeker, dat evenals in 40-45 er een gesloten colonne was om weerstand te bieden, en het gehele Nederlandse volk, hoe verdeeld overigens ook, toen slechts uit twee partijen bestond namelijk voor of tegen het nazi bewind, zoo zullen ook nu weer alle krachten zich aaneen moeten sluiten, om te voorkomen wat in de voorbijgegangene jaren geschied is.

Dit gedenkteken is een waarschuwend voorbeeld. Wij zullen hen eren die gevallen zijn, wij zullen hun nagelaten betrekkingen niet vergeten, maar wij zullen bovenal de handen ineen moeten slaan om de revolutiegeest uit den afgrond te bestrijden.

En zal de strijd moeilijk worden of schijnbaar hopeloos, wij mogen niet versagen, maar doen wat onze hand vindt om te doen, ziende op Hem die ons persoonlijk leven ieder afzonderlijk, maar ook het leven der volkeren, in Zijn machtige hand besloten houdt.

Terugziende mogen wij het machtige lied van den groten Maarten Luther tot de onze maken.

Een vaste Burgt is onze God / Een toevlucht voor de zijnen / Al drukt het leed al dreigt het lot.'

Machinale Spinnerij en Touwslagerij “De Volharding”

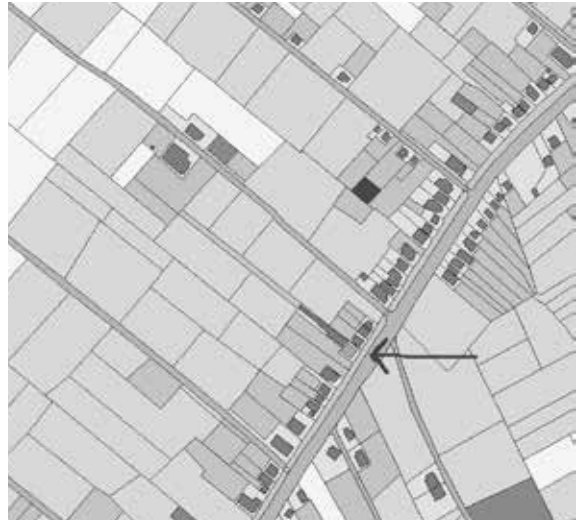
Jan Aijold Kuiper

Aan het eind van de 18e eeuw ontstaat in Oude en Nieuwe Pekela de eerste scheepsbouw. Door de scheepsbouw komen er allerlei aanverwante bedrijven zoals mast- en blokmakerijen, zeilmakerijen en touwslagerijen. We kunnen aannemen dat de werven ten behoeve van de tuigage van de toen gebouwde zeilschepen regelmatige afnemers van touw en troswerk zijn geweest. Vóór 1807 staat er in Oude Pekela al een lijnbaan van de uit Leer afkomstige Wijert Janssen Meijer aan de Noordkant nr. 26 / 27 B met de naam “De Hoop”. In 1807 wordt er door een aantal reders uit Oude en Nieuwe Pekela een Sociëteit opgericht, genaamd “de Lijnbaan”, vernoemd naar deze lijnbaan. In 1816 wordt de Sociëteit “De Lijnbaan” wegens financieel onvermogen opgeheven. Op 24 juni 1816 ziet de directie zich genoodzaakt huis, lijnbaan, tuin en drie kampen land te verkopen. Het komt voor f 950,- in handen van de uit Norden afkomstige gewezen goud- en zilversmid Christoffer Meijer uit Nieuwe Pekela, die de touwslagerij voortzet. Uit het notarieel archief van Notaris Piccardt nemen we over:

Folie 143 - 24 juni 1816. Nanno Jans Mulder, rentenier, in deze als boekhouder, wonende te Oude Pekela, de schout Klaas Lammerts Tiktak, de koopman Hindrik Feijen, beiden wonende te Nieuwe Pekela, verder de particulier Berend Geert Kolk en de korenmolenaar Jan Teunis Klatter, beiden wonende te Oude Pekela, de vier laatstgenoemden als directeuren van de nader te noemen goederen, verkopen in hun genoemde hoedanigheid aan de negotiant Christopher Meijer, wonende te Oude Pekela, een huis met een lijnbaan met een tuin en drie kampen land, tesa-men groot plm. 4½ mudde, staande en gelegen te Oude Pekela, noordkant, stadgrond op de nummers 26 en 27 ongedeeld, letter B. Verkoopprijs: 950 gulden. Gedaan en gepasseerd te Oude Pekela in het huis van de veenmeester Harm Jans Middel in aanwezigheid van deze en van de schipper Egbert Jans Dik, wonende te Nieuwe Pekela.

Volgens de kadastrale kaarten van 1822 - 1830 heeft Christoffer Meijer 4 stukjes grond in bezit, met daarop: Kavel D 282 een huis en erf, groot 15 roeden 10 el, kavel D 283 een lijnbaan, groot 16 roeden 60 ellen, kavel D 284 een tuin, groot 14 roeden 70 ellen en kavel D 285, een tuin gebruikt als weiland, groot 12 roeden 80 ellen. In 1831 zijn er te Oude Pekela 9 sloopstimmerwerven en 2 lijnbanen, die van C. Meijer en één van T.H. Huls. De lijnbaan van C. Meijer valt belastingtechnisch onder de eerste klasse en staat nu op sub. 283 van sectie D, is overdekt, groot 38 á 40 vadem of 240 (oude) voeten, en is

voorzien van een taanketel. Ze slaat zwaar touwwerk en al wat tot een zeeschip behoort. Men begroot dezelve, na korting als voor de fabrieken is toegestaan, op f 40,-.

Christoffer Meijer overlijdt op 2 augustus 1831 en zijn weduwe zet na 2 jaar de lijnbaan te koop. 10-12-1833 Mr. S. PICCARDT, openbaar Notaris in het Kanton Pekela, zal, ten verzoeken van de Wedw. C. MEIJER, op maandag, den 23 dezer, des avonds te 6 uren, ten Huize van wijlen P. WESSELS, te Pekela, publiek te Koop presenteren: Hare wel betimmerde BEHUIZING met een aangename TUIN en de annexe LIJNBAAN en drie Kampen LANDS, alwaar de TOUWSLAGERIJ met goed succes dus ver is geëxerceerd. Alles staande en gelegen te Oude Pekela, aan den Weg, zoo als intusschen in oogenschijn kan worden genomen.

Het duurt nog 5 jaar voordat de lijnbaan uiteindelijk verkocht is, ditmaal aan de op 14 januari 1804 te Winschoten geboren Derk Kaspers te Wies (soms ook geschreven als Twies of Twiest). Hij doopt de touwslagerij om in “De Volharding”. Door de jaren heen blijft het bedrijf in de familie. Op 31 december 1912 kondigt Derk Twies aan dat er plannen zijn om het bedrijf het volgende jaar door stoommachines te laten aandrijven, wat ook gebeurt. Het bedrijf schakelt van ambachtelijke productie over naar machinale productie van touw, hetgeen voor die tijd een enorme vooruitgang betekend. In 1915 nemen de twee joodse ondernemers Moritz Isidor Polak en zijn broer Isidor Joseph Polak voor een aanzienlijk bedrag deel in het bedrijf en mede door deze kapitaaluitbreiding kan een verdere mechanisatie van het bedrijf worden doorgevoerd. Onder architectuur van dhr. K. Hensema Kzn uit Nieuwe Pekela wordt aanbesteed het bouwen van een werkplaats met machinegebouwen, met bijlevering van al het daartoe benodigde en het glas- en verfwerk aan bovengenoemd gebouw. De bouw wordt gegund aan A. Kuil uit Oude Pekela voor f 4027,70 en het glas- en verfwerk aan W. de Vries uit Oude Pekela voor f 167,-.

Vanaf 1916 heet dit bedrijf de N.V. Machinale Spinnerij en Touwslagerij 'de Volharding'. Moritz en Isidor zijn zonen van Philip Polak, die een manufacturenwinkel dreef te Oude Pekela. Moritz heeft rechten gestudeerd en samen met zijn broer neemt hij in 1915 ook deel in het kassiersbedrijf van hun vader en richten zij de N.V. Philip Polak Mzn. op, een bankgebouw. Isidor Polak neemt naast Derk Twies plaats in het bestuur van "De Volharding" en wordt financieel directeur van het bedrijf. Derk Twies is dan de technische directeur. De vraag naar paktouw voor de strokartonindustrie nam gaandeweg in omvang toe, terwijl het leveren van touwwerk voor de scheepsbouw gestaag afnam.

Een ansichtkaart uit 1905 met op de voorgrond de brug over de Cereswijk. Rechts de boerderij van landbouwer Johannes Cornelis de Lange. Dan komt de bazar van manufacturier Joseph Polak. In dit pand was ook de bank van Philip Polak gevestigd. Vervolgens komt zeilmaker Dirk Greven, Jantje Oldenburger – de Boer en arbeider Hendrik Greven. Dan komt touwslager Derk te Wies. Hier was later de touwfabriek "De Volharding" gevestigd.

Werkzaamheden op een touwslagerij

Touwslagerijen behoorden tot een van de voornaamste takken van nijverheid. Keurmeesters zorgen er voor dat de hennep, destijds de grondstof waar touw van wordt geslagen, aan bepaalde voorwaarden voldoet. Bij keuren wordt bepaald, hoeveel vademen van de verschillende touwsoorten er uit een pond hennep gesponnen moet worden. Het touw dat gereed is, wordt opnieuw gekeurd en gemerkt.

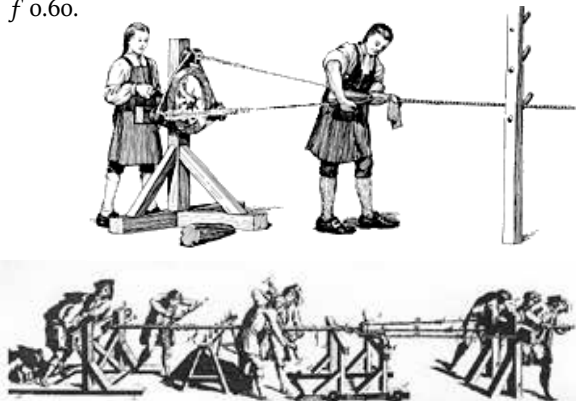
Het vervaardigen van touw is van oudsher in de handen van touwslagers op de touwslagerij oftewel lijnbaan. Voor het in elkaar draaien van de hennepvezels wordt gebruik gemaakt van het (houten) baanderwiel met een brede velg dat met de hand rondgedraaid wordt door de baanderjongen. Dit draaien moet vrij snel en regelmatig gebeuren. Het is een saai en vermoeiend werk. De jongen moet daarom op een houten bankje zitten dat bij het toestel staat. Eerst worden strengen vervaardigd. Op regelmatige afstanden zijn bossen hennepvezels beschikbaar voor de touwdraaier. Deze heeft ook een jutezak vol hennepvezels om zijn middel hangen van

waar hij achteruitlopend de streng laat ontstaan. Als zijn voorraad op is kan hij die door de al klaarliggende zak vezels vervangen.

Afhankelijk van de dikte van het te vervaardigen touw worden dan groepjes strengen aan haakjes aan het wiel bevestigd. Aan de andere kant wordt het aan een haak, lammeroen genaamd, van de z.g. bok vastgezet. De bok is een tweewielig karretje met een over de grond slepend uiteinde, waarop gewichten kunnen worden geplaatst om de kracht waarmee de touwen in elkaar werden gedraaid te regelen. De strengen worden door de touwdraaier met behulp van een klos, een taps toelopend en ingekerfd stuk hout, tot touw gedraaid. Het aantal kerwen wordt bepaald door het aantal strengen, waaruit het touw wordt gedraaid. Voor dikker touw worden dünnere touwen op gelijke wijze in elkaar gedraaid. Het draaierswiel stond als regel onder een afdakje, de baan was al dan niet (gedeeltelijk) afgedekt en kon wel 300 meter lang zijn.

Het touwmaken is een zeer arbeidsintensieve bezigheid. Een lijndraaier die op een lijnbaan van tweehonderd meter bezig is waar men slechts met drie haken werkt (wat betekende dat het gesponnen draad achttien maal om de verplaatsbare bok moet worden geleid), moet alleen al om het draad uit te leggen een wandeling van bijna drie en een halve kilometer maken. Het draaien aan het wiel vergt enorm veel kracht. Soms zijn daar wel tot 7 mensen voor nodig.

Men onderscheidt twee soorten touwslagerijen: scheepstouw en boerentouwslagerijen. De eerste levert uiteraard aan de scheepvaart, de boerentouwslagers vervaardigen touw ten behoeve van de boerderij zoals paardenleidsels, koeientouwen maar ook touw voor de binnenscheepvaart zoals de lijn voor trekschuiten. Naast de touwslagerijen, die het hele product leveren, zijn er ook groot- ofwel grof-garenbanen, waar het grovere garen als halffabricaat wordt geslagen ten behoeve van grote lijnbanen voor de scheepvaart. Daarnaast zijn er klein- of fijngarenbanen waar het fijnere garen wordt vervaardigd voor bijv. visnetten. Een meesterknecht op een touwslagerij verdiende zomers f 0.90 per dag, 's winters f 0.80; een gewone of ordinaire knecht zomers f 0.80 en 's winters f 0.60.

Ondemocratische arbeidsomstandigheden

Tussen beide wereldoorlogen maakt de touwslagerij, net als alle andere bedrijven, een moeilijke tijd door. In de jaren die volgen haalt de touwslagerij herhaaldelijk de krant, vanwege conflicten met de arbeidsuren en de arbeidsomstandigheden waarin de arbeiders moeten werken. De politie maakt meerdere keren proces-verbaal op. Het komt zelfs een enkele keer tot een rechtszaak. In 1926 moeten 24 vrouwen en jeugdige personen werken bij een temperatuur van minder dan 10°C. Financieel, administratief en commercieel directeur I.J. Polak wordt hiervoor verantwoordelijk gesteld. Hij claimt dat hem niets verweten kan worden, hij heeft hierin geen volmacht en niets te zeggen en wijst met zijn vinger naar technisch directeur Derk te Wies. De eis is 24 geldboeten van elk f 1.- of een vervangende hechtenis van een dag voor elke boete. De heren I.J.P. en D.t.W worden beiden veroordeeld tot een geldboete van f 0.50 of 1 dag hechtenis. In 1927 gaat het zo slecht met de economie dat de nachtploeg wordt ontslagen, zodat er alleen nog maar overdag wordt gewerkt.

Op 7 februari 1935 vindt er een naamsverandering plaats, het bedrijf heet nu gewoon Touwfabriek "De Volharding N.V".

In 1940 staan er nog meerdere keren artikelen in de krant over het zich niet houden aan de arbeidswet: *De Kantonrechter te Winschoten zou deze week uitspraak doen in de zaak tegen den heer P., fabrikant te Oude Pekela, tegen wien, wegens overtreding van de Arbeidswet twee geldboetes ter grote van f 500 werden geëischt. De Kantonrechter bepaalde dat nog twee getuigen zullen worden gehoord.*

Inmiddels stond de heer P. deze week weer terecht, wederom wegens overtreding van de Arbeidswet. Voor het personeel van zijn kantoor had hij voor 1939 een vergunning voor overwerk gevraagd en verkregen. Voor 1940 was die vergunning ook weer aangevraagd. In verband met die aanvraag had een controleur van de Arbeidsinspectie uit Groningen een bespreking met den directeur. Daarbij bleek den inspecteur, dat het vereischte aantal vakantiedagen niet was verleend, dat de z.g. Staffelkaarten, die in geval van een vergunning voor overwerk moeten worden ingevuld, vernietigd waren, dat het aantal werkuren' boven de vergunning met een paar honderd was overschreden en dat een minderjarig lid van het personeel, die niet in de vergunning viel, evenveel werkuren had gemaakt als het andere personeel.

Nadat enkele getuigen waren gehoord, eischte het O. M., waargenomen door mr. Overbeek, voor de eerste drie feiten drie boetes van f 100, - of driemaal 30 dagen hechtenis en voor den minderjarige 352 boetes van f 2, - of evenzoo veel malen 1 dag hechtenis. Zitting van donderdag 25 april 1940. Overtreding Arbeidswet. De Kantonrechter deed uitspraak in de zaak tegen den heer I. J. P. te Oude Pekela, die veertien dagen geleden heeft terecht gestaan wegens overtreding van de Arbeidswet. Veroordeeld tot 5 maal

f 25, - boete of 5 maal 30 d. h. en 352 maal f 0.50 boete of evenveel malen 1 d. h.

Tijdens de bezettingsjaren wordt de fabriek onder bewindvoering gezet. *Touwfabriek De Volharding N.V., Oude Pekela, Ceresstraat 361. Ingevolge verordening Rijkscommissie. d.d. 12 maart 1941 aangesteld tot bewindv. G. E. Thiemann, gerechtigd tot beheer bovengen. zaak en tot bewindv.ster, gerechtigd tot vervreemden ondern. Nederl. Aktiengesellschaft für Abwicklung von Unternehmungen te Den Haag.*

Isidor Joseph Polak woont aan de Garstestraat 12 te Winschoten. Hij wordt samen met zijn vrouw tijdens een razzia opgepakt en komt in Auschwitz terecht, alwaar zij op 12 oktober 1942 overlijden. Zijn alleenstaande broer Moritz wordt in 1942 opgepakt aan de W.H. Bosgrastraat 40 A en komt ook in Auschwitz terecht, alwaar hij op 14 januari 1943 overlijdt.

Na beëindiging van de tweede wereldoorlog kan pas weer worden overgegaan tot een ver doorgevoerde modernisering en uitbreiding onder leiding van accountant Heijkoop uit Winschoten. Na een debacle met Manillahennep uit de Filippijnen stapt de textielindustrie langzamerhand over op Afrikaanse en Javaanse Sisal. De manilla-kabels voor de scheepsbouw zijn bijna onvervangbaar, maar de sisalvezels zijn evengoed of zelfs beter en langzamerhand vervangen deze de hennepgarens.

Om te overleven zijn wijzigingen noodzakelijk. De scheepsbouw is op zijn retour, zodat de nadruk moet worden gelegd op de fabricage van paktouw voor de industrie. Daarna wordt heel geleidelijk de capaciteit opgevoerd om te kunnen voldoen aan de eis van touw voor zichtmachines (bindertwine), weefgaren ten behoeve van de fabricage van vloerbedekking, en op de productie van de zogenaamde balenperstouw ten behoeve van de persen van hooi en stro. Het balenperstouw maakt de fabricage van bindertwine in no time weer overbodig en ook de vraag naar paktouw neemt af. Gelukkig weet de fabrikant zich tijdig aan te passen. De laatste jaren worden er steeds nieuwere synthetische vezels ontwikkeld, zoals polypropreen en polyetheen.

In de jaren '50 staken de werknemers van de strokartonindustrie te Oude Pekela voor meer loon en betere arbeidsomstandigheden. Ook bij de touwslagerij is er gemor. Van 19 tot 24 april 1955 breekt er een wilde staking uit bij Touwfabriek "De Volharding. Ongeveer 100 man leggen het werk neer. Inzet is een loonsverhoging van f 3,50 per week. Van sommige werknemers zijn de looneisen nog niet ingewilligd. Na enige dagen staken gaan de werknemers voor hetzelfde loon en voorwaarden weer verder met werken.

Dat het werk in een touwslagerij gevaarlijk is blijkt uit diverse berichten van branden in de fabriek. De vroegste dateert van 1863:

05-02-1863 zaterdag geraakte het gebouw der lijnbaan van D. Twiest te Oude Pekela in brand, welke zich snel verbreidde. Met grootte moeite mocht men er in slagen het woonhuis te redden; doch de schuur en het baangebouw met de werktuigen zijn ene prooi der vlammen geworden.

05-09-1934 Brand in een touwslagerij. Hedenmorgen om ongeveer kwart voor negen werd brand ontdekt in de afdeling vetterij van de touwslagerij ~De Volharding" te Oude Pekela. De brandweer was spoedig ter plaatse en was na enige uren het vuur meester. De fabriek kan doordraaien. Vermoed wordt, dat alhoewel er een streng rookverbod is ingesteld, een van de arbeiders met een sigaret onvoorzichtig is geweest. Verzekering dekt de schade, welke niet aanzienlijk is.

19-06-1953 Brand in touwfabriek te Oude Pekela. Heden nacht tussen 2 en 3 uur brak er brand uit in het achterste gedeelte van de touwfabriek „De Volharding" te Oude Pekela. Hoewel de hoeveelheid vlas, die hier lag opgeslagen, vlam vatte, wist het personeel met medewerking van de vrijwillige brandweer het vuur met schuimblussers en slangen op de waterleiding en de motorspuit spoedig te blussen. De fabriek, die op volle toeren draait, kon dus door een kordaat optreden van de arbeiders behouden blijven. Alleen wat vlas ging verloren. De oorzaak van de brand is onbekend. De politie onderzoekt de zaak.

10-06-1960 Ernstige fabrieksbrand in Oude Pekela. Gisteravond werd in de touwslagerij De Volharding te Oude Pekela brand ontdekt in de zogenaamde spinzaal. Het vuur greep snel om zich heen en de brandweer rukte dan ook meteen met vol materiaal uit. Met 14 stralen werd de vuurhaard bestreden, waardoor men een totale verwoesting wist te voorkomen. Het bleef nu bij het uitbranden van de spinzaal, waarvan ook het dak een prooi der vlammen werd. Door deze brand is de fabriek voorlopig stilgelegd. Men hoopt echter om te kunnen schakelen en dan de productie weer spoedig ter hand te nemen. Mede door het water werd er nogal wat schade aangericht, die echter door de verzekering wordt gedekt.

In 1961 wordt het bedrijf ingelijfd als dochteronderneming van het Verto (Verenigde Touwfabrieken) Concern te Rotterdam. In hetzelfde jaar probeert de directie met het invoeren van een vrije zaterdag de werktijden te verlengen, in plaats van te verkorten. Het personeel wuift dit voorstel van de hand. Op het bedrijf werkt men in drie ploegen, gemiddeld 42 $\frac{2}{3}$ uur per week. De directie komt met het voorstel om de nachtploeg te laten vervallen, 's zaterdags niet meer te werken en de twee overblijvende ploegen in 5 dagen van 9 uur, 45 uur per week te laten werken. De arbeiders wijzen dit af. De directie komt met een nieuw voorstel. De werktijd zal worden verkort tot 8 $\frac{1}{2}$ uur per dag. Ook dit voorstel wordt afgewezen. De werknemers willen graag een vrije zaterdag, maar zij vinden 8 uur werken per dag in wisselende ploegen meer dan genoeg.

In 1969 volgt er weer een loonstrijd. De werknemers zien een tussentijdse loonsverhoging met enige argwaan tegemoet. Men kan op den duur niet meer concurreren met de touwfabrieken in ontwikkelingslanden en na immense verliezen ziet Verto zich in 1977 genoodzaakt het dochterbedrijf te sluiten. Op Goede Vrijdag 1977 worden de 56 werknemers van de touwfabriek De Volharding, vlak voordat ze die morgen aan het werk willen gaan, door directeur Blaauw in de kantine bijeen geroepen en daar wordt hen medegedeeld dat de eigenares van het bedrijf, Verto N.V. te Rotterdam, heeft besloten De Volharding te sluiten.

De vakbond is natuurlijk fel gekant tegen dit plan. In hun eigen bewoording: Verto wil acht miljoen als renteloze lening en vier miljoen als bijdrage in nieuwe investering van de overheid. Noodzaak van nieuwe investeringen zullen vernieuwing en aanpassing van het machinepark zijn, omdat door een gewijzigde techniek op de huidige machines de nu gevraagde producten niet meer te maken zouden zijn. "We krijgen sterk de indruk dat Verto zich helemaal aan het toespitsen is op een ombouw tot verkoopmaatschappij. Op beperkte schaal van de eigen producten die nog overblijven of in het buitenland worden gemaakt. Maar ze verkopen ook producten van derden. Als je vraagt welke producten, van wie, krijg je geen antwoord". „Je mag wel zeggen dat we knap boos zijn over deze manier van onderhandelen. Kansen om advies uit te brengen krijg je zo niet. Nee, we hebben geen hoge hoed op van het beleid in het concern". De geringe medewerking van de Verto-leiding om uit de problemen te komen, vertaalt de vakbeweging als een bewuste poging van de productiebedrijven af te komen. Districtsbestuurder Hil Peperkamp van de Industriebond NKV: „Het is opvallend dat alle verkoopkantoren van Verto buiten de besprekingen worden gehouden. Daar wil Verto geen enkele mededeling over doen".

Er is nog wel een idee om vlas tot linnen te verwerken, maar dit is volgens een TNO-onderzoek financieel niet haalbaar. Zelfs een financiële injectie ter grootte van f 700.000, - als overbruggingskrediet van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking- kan het tij niet meer keren. De vakbonden eisen overleg, omdat er wel degelijk marge is om een nieuwe spinnerij op te zetten. Daarbij horen echter aanloopverliezen en de directie, net als de NOM, wil dit niet voor zijn rekening nemen. In 1978 sluit de fabriek in Oude Pekela definitief haar deuren. Voor de werknemers komt er een afvloeiingsregeling.

Het kantoorgebouw van touwfabriek "De Volharding", aan de W.H.Bosgrastraat 40 te Oude Pekela.

Bronnen

- Archief Veenkoloniaal Museum
- Digitaal Archief Leeuwarder Courant
- Wikipekela
- Koninklijke Bibliotheek
- Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven
- www.beroepenvantoen.nl
- rudiultee.blogspot.nl/2013/12/touwslagerij.html

Documenten en boeken

- Dick Kuil: *Kroniek van Pekela, (1558) 1599-1999*, Ten Boer 1999.
- G.J. Brunink: *Uit Pekela's verleden*, Drukkerij Hoekstra B.V. Oude Pekela, 1978.
- Keuning, H.J. *De Groninger Veenkoloniën*; H.J. Paris, 1933
- Voerman, J.F. *Verstedelijking en Migratie in het Oost-Groningse veengebied 1800 - 1940*, Groninger Historische reeks 21, Koninklijke Van Gorkum bv., 2001
- W.H. Bosgra: *Uit Pekela's verleden*, Drukkerij G.A. Feringa, Oude Pekela, 1930
- W.H. Van der Ploeg: *Oude Pekela..... toch anders!*, Drukkerij Hoeksema, Oude Pekela, 1974.
- R. Mulder: *Oude Pekela in grootmoeders tijd deel 1*, Uitgeverij Europese Bibliotheek, Zaltbommel.
- A. Westers. *Nanne Jans Mulder, een veelzijdig ondernemer uit de vorige eeuw, jaarverslag Kapiteinshuis 1991*
- E. Schut, *Geschiedenis van de Joodse gemeenschap in de Pekela's, 1683-1942, Volume 1*, Nationaal Centrale Directie, 2002

Afbeeldingen

- Kadasterkaart 1822 - 1832 Oude Pekela Kavel D 282,283,284,285 - Hisqis, bewerking Jan Aijold Kuiper
- Ansichtkaart 1905 - Fotocollectie Veenkoloniaal Museum 6.1.5. Ou Pe 35
- Lijnbaan - Beroepen van toen
- Lijndraaier - Beroepen van toen
- Het kantoorgebouw - Fotocollectie Veenkoloniaal Museum 6.1.5. Ou Pe 38

Bestuurslid mevr. Ina Hoiting - Schreuder dook in 2002 in haar familiegeschiedenis en tekende het onderstaande verhaal op, dat wonderlijk verbonden blijkt met het museum.

Touw

In 1793 leverden touwslager Ernst Harms Schreuder en koopman Harm Harms Nap in compagnie te Nieuwe Pekela voor een bedrag van f 993,- het touwwerk voor het smakschip 'Jantje' van Cornelis Boon; de schipper die in 1799 'ons' kapiteinshuis liet bouwen. #)

Deze Schreuder is mijn stamvader en omdat ik graag meer wil weten over het leven van mijn voorouders ben ik gaan zoeken naar het werk van een touwslager in het algemeen. Schreuder was ook landbouwer. De vragen die ik me gesteld heb zijn: Verbouwde Ernst Harms zelf de grondstof voor het touw dat hij maakte? Zo niet, waar kwamen de vezels dan vandaan?

Het touwwerk voor de schepen werd in die tijd, en lang daarna, van hennep gemaakt. Het is zeer onwaarschijnlijk dat er aan het einde van de achttiende en aan het begin van de negentiende eeuw in de Veenkoloniën hennep werd verbouwd. De grond was te arm voor de verbouw van een goede kwaliteit hennep. Er was nog zeer weinig landbouwgrond in Pekela en men benutte het land en de mens voor de verbouw van granen, aardappelen en bonen. In het Utrechts-Hollandse grensgebied werd veel hennep verbouwd, Oudewater was bekend om zijn touwslagerijen. In Gouda en Schoonhoven waren in de 17e en de 18e eeuw grote hennepmarkten waar de touwslagers uit de Hollandse havensteden hun grondstof inkochten. Voor de Veenkoloniale touwslagers was het gemakkelijk om de grondstof voor de bouwproductie uit andere streken te betrekken. Vanuit Pekela voeren geregeld schepen naar Rusland en Noorwegen. Noorse hennep was de beste grondstof voor touwwerk. Hennep wordt gewonnen uit de stengel van de cannabisplant (*Cannabis sativa*).

Het maken van touw was een zeer arbeidsintensieve aangelegenheid. Na het hekelen van de hennepvezels (van de aanhangsels ontdoen door de vezel over de hekel te halen), moesten er draden gesponnen worden. Daarvoor gebruikte men een groot wiel, waarop een gebogen balkje was bevestigd. In dat balkje zaten uitsparingen waarin klossen met haken konden draaien. Het grote wiel stond aan het begin van de lijnbaan, die vele honderden meters lang kon zijn. Door aan het grote wiel te draaien (volgens het versje ook door Michiel Adr. de Ruyter gedaan!) bracht men met behulp van een riem, gespannen om het wiel en de boog, de klossen aan het draaien. Aan een van de haken werd een pluk hennepvezel vastgemaakt. Door de draaiende beweging en het leiden van de vezels tussen de vingers, ontstond een draad. De lengte van de draad werd bepaald door de lengte van de baan. Op regelmatige afstanden was er een raamwerk

opgesteld om de draden van de grond te houden. Door twee, drie of vier van deze kabelgarens samen te draaien in tegengestelde richting kreeg men dun touw. Een voorbeeld was het zeilgaren dat gebruikt werd voor het naaien van zeilen. Het om elkaar heen draaien van de vezels wordt 'slaan' genoemd, vandaar de naam touwslager. Voor dickere touwen werden kabelgarens samen gedraaid tot kardelen - ook wel strengen genoemd. Een 21-garenslijn is een lijn die bestaat uit 3 kardelen van ieder 7 garens. De meeste touwen bestaan uit 3 of 4 kardelen (strengen).

Er werd en wordt onderscheid gemaakt tussen Z-geslagen en S-geslagen touw. Als men een rechtopstaand touw bekijkt en de tieren (dit zijn de groeven) lopen van rechtsboven naar linksonder, heeft men Z-slag of met de zon geslagen touw. Lopen de tieren van linksboven naar rechtsonder heeft men S-slag of tegen de zon geslagen touw.

Het zwaardere touwwerk noemt men trossen. Deze trossen kunnen een dikte hebben van 25 tot wel 100 mm. De dikte van touwwerk werd gemeten in duimen langs de omtrek. Het zware werk werd geleverd in lengtes van 120 vadem, dit is 220 meter. Die lengte wordt ook wel een kuil genoemd en is onafhankelijk van de dikte van het touw. Drie trossen samengedraaid geven een kabel. De lengte neemt dan af tot 100 vadem oftewel een kabel-lengte = 185,2 meter = 0,1 zeemijl.

Het maken van een kabel van 500 kg vergde 650 uur werk. Een 10-duims kabel weegt ongeveer 4,5 kg per meter. Op een driemastmark had men wel 20 kilometer aan touwen en kabels. Er is berekend dat men op een dergelijk schip 60 ton aan hennep nodig was. De hennep werd overigens niet alleen gebruikt voor de touwen en kabels, maar het zeildoek bestond eveneens uit hennep. Ook voor het breeuwen was hennep het juiste materiaal en de kleding en het beddengoed van de zeelui zal ook voor een groot gedeelte uit hennepvezel hebben bestaan.

Het natuurlijke materiaal was erg gevoelig voor rotting en daarom werd het touwwerk getaand in ketels, evenals de zeilen maar die werden ingestreken met het taan. Vroeger werd hiervoor de fijngehakte schors van eiken palen gebruikt om in de ketels te koken. Het looizuur uit de bast werkte bederfwerend. Later werd eikenextract of cachou gebruikt. Cachou is het extract van onder andere een soort Acacia. Cachou heeft een conserverende werking en wordt ook wel als geneeskrachtig beschouwd. Bij veel musea ziet men nog taanketels staan, bijvoorbeeld in Zoutkamp, Enkhuizen en op de kade op Urk.

De conclusie is dat Ernst Harms niet zelf de hennep verbouwde, want daarvoor had hij geen grond genoeg. De opbrengst per ha. was misschien drie of vier ton. Hij draaide een deel van het touwwerk op zijn eigen baan, die waarschijnlijk in de buurt van de Lutherse kerk stond, waar nu A3-A4 is. Zijn compagnon zal de order aangevuld hebben met aangekocht materiaal.

#) in: Jaarverslag Kapiteinshuis 1998

Kapiteinshuis Pekela

Ds. S. Tjadenstraat C 95/96

9663 RD Nieuwe Pekela

www.kapiteinshuis.nl